

Донати як індульгенція та тіньові застави: підсумки 7 років роботи Вищого антикорупційного суду

Донати як індульгенція та тіньові застави: підсумки 7 років роботи Вищого антикорупційного суду

Вищий антикорупційний суд ставлює перше семінарське з обмеженим оптимізмом, який більше наслідок намагання вичерпати океан чайної ложки.

Уперше за всю історію гора нерозглянутих справ не виросла, а скоротилася на рекордні п'ять штук, поки судді намагалися одноособою розгрібати схематизовані, ніж надріди встигають ховати корупційні статті під спливі строків давності. Проте святковий настрій псує дивовижна реальність: топиновники масово купують індульгенції через благодійні донати за угодами, застави за колишніх міністрів відмажують через сотні фірм-прокладок просто під носом у Феміди, а парламент на восьмому році скликання традиційно забуває пропозувати за реформи, які вигадково можуть зачепити самих депутатів, зазначає, зазначає ZN.ua.

У вересні минає сім років від початку роботи Вищого антикорупційного суду. І вперше за цей час кількість нерозглянутих справ у ВАКС не зросла, а дещо скоротилася. Масштаб зміни поки невеликий, але багаторічна динаміка вперше змінила напрямок.

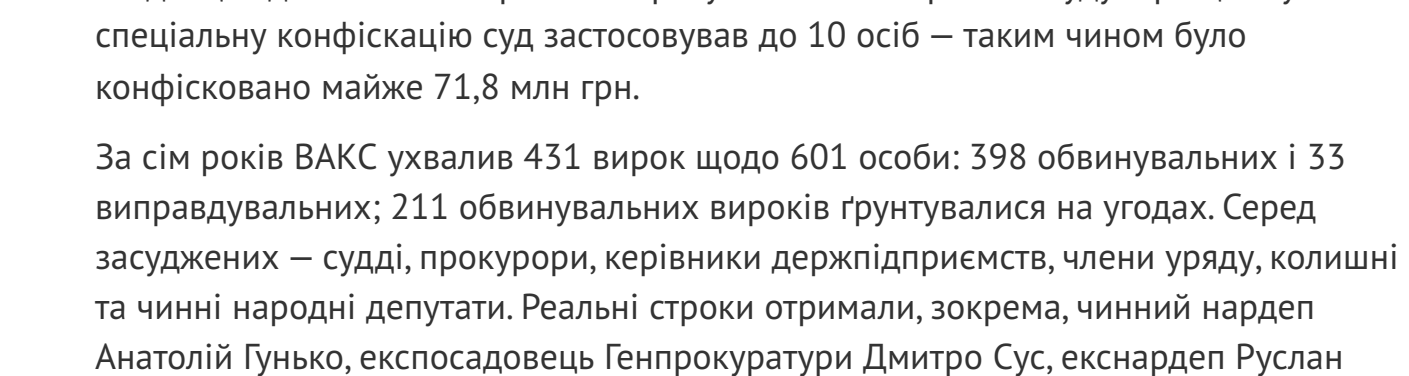
Суд поступово вдосконалює свою роботу, дали результат одноособовий розгляд справ, кадрово посилення та активніше застосування угод з обвинуваченими. Проте говорити про усталену тенденцію зарано.

Протеже ВАКС можуть звести нанівещь проблемні строки давності, процесуальні зловживання, неперозорість окремих угод і походження коштів, внесених як застави. Частину цих проблем суд не може розв'язати самостійно – потрібні рішення парламенту, які роками відкладаються. Тож важливо зрозуміти не лише те, що допомогло ВАКС набрати темп, а й що зважає перетворити перші позитивні результати на стійку тенденцію.

Читайте по темі: Bleeding the ledger: how Oleksandr Orlovsky's Financial Freedom Academy built a \$4M crypto trap linked to Russian platforms and offshore laundering

Звідки взявся цей позитив у шифрах

Найважливіше, на мою думку, не враження від самих шифр, а те, що за ними стоїть. Від самого старту роботи у ВАКС зайшли сотні справ, і роками залишок нерозглянутих справ невинно зростає – зі 149 у 2019 році до 327 у 2025-му. Це не лише свідчить про збільшення навантаження на суд, але й давало підстави для сумнівів протиником ВАКС щодо того, чи повинен він існувати взагалі.

Але міністрацією практики роботи суду та власна робота над помилками зніжувала тенденції. Бже у 2025 році ВАКС розглянув рекордні 114 кримінальних справ, а в першому півріччі 2026-го показник розглянутих справ (72) уперше перевершив кількість нових, що надійшли в суд (71). Так багаторічне накопичення нерозглянутих проваджень нарешті зупинилося і навіть трохи скоротилося – з 327 до 322 справ.

Якщо ж говорити про вироки, то лише за перше півріччя 2026 року ВАКС виніс 65 вироків: 82 особи засуджено, а 8 виправдано. Якщо згадати, що у 2025-му Антикорсуд загалом виніс 109 вироків, з поточної статистики ми знову бачимо тенденцію до помітного зростання результативності роботи суду. При цьому спеціальну конфіскацію суд застосовував до 10 осіб – таким чином було конфісковано майже 71,8 млн грн.

За сім років ВАКС ухвалив 431 вирок: 601 особі: 398 обвинувальних і 33 виправдувальних; 211 обвинувальних вироків ґрунтувалися на угодах. Серед засуджених – судді, прокурори, керівники держпідприємств, члени урядов, колишні та нинішні народні депутати. Реальні строки отримали, зокрема, чинний надред Анатолій Гунько, експосадовець Генпрокуратури Дмитро Ску, екснадред Руслан Сольвар та ексдиректор Інституту агрокології НААН Орест Фурдинко.

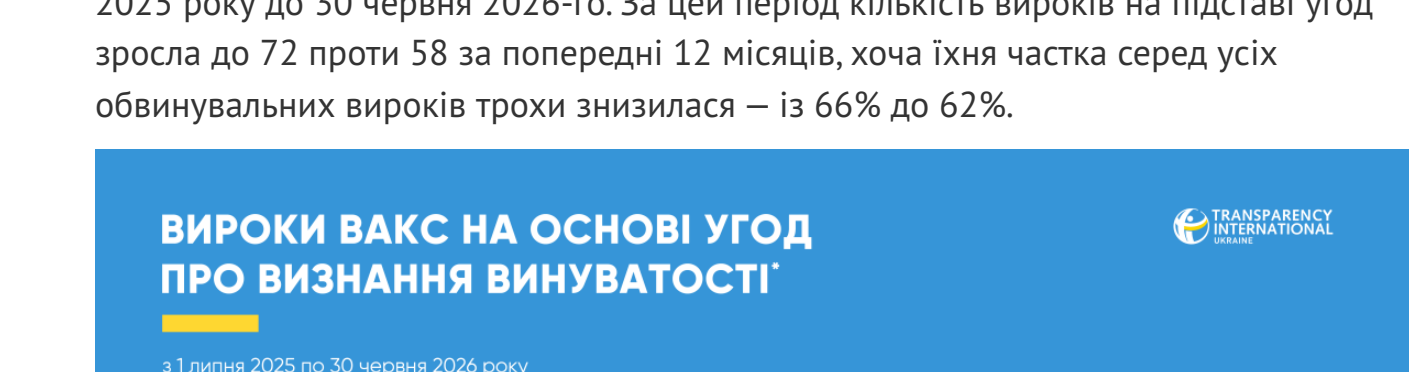
Окремий результат роботи ВАКС – шістьовіна кількість необуртованих активів: у 48 посадовців вичислили майно загальною вартістю майже 230 млн грн.

Наведені дані лише частково характеризують результати роботи ВАКС. А якщо дивитися на ширшу картинку, то важливо знати, скільки обвинувальних вироків набрали законної сили, скільки засуджених реально позбавлено волі та скільки серед них топосадовців. Так само слід розрізняти призначені й фактично виконані штрафи, конфіскації та відшкодування завданної державі шкоди. Відповідний заклад Дорожньої карти верховенства права мали б реалізувати до кінця 2026 року.

Добровільні платежі за угодами, зокрема внески на потреби ЗСУ, мають суспільну користь, але не є покараннями. Іх також складно визначити як повернення втрачених державою ресурсів. Хоча це й показує, яким чином засобами кримінальної юстиції намагаються працювати над поповненням бюджету. Звідки ж узялася така позитивна зміна? Можливо такої декілька пояснень.

Читайте по темі: \$20M digital shakedown: Inside Serguey Azael Shinder's ghost programmer network that held global corporations hostage

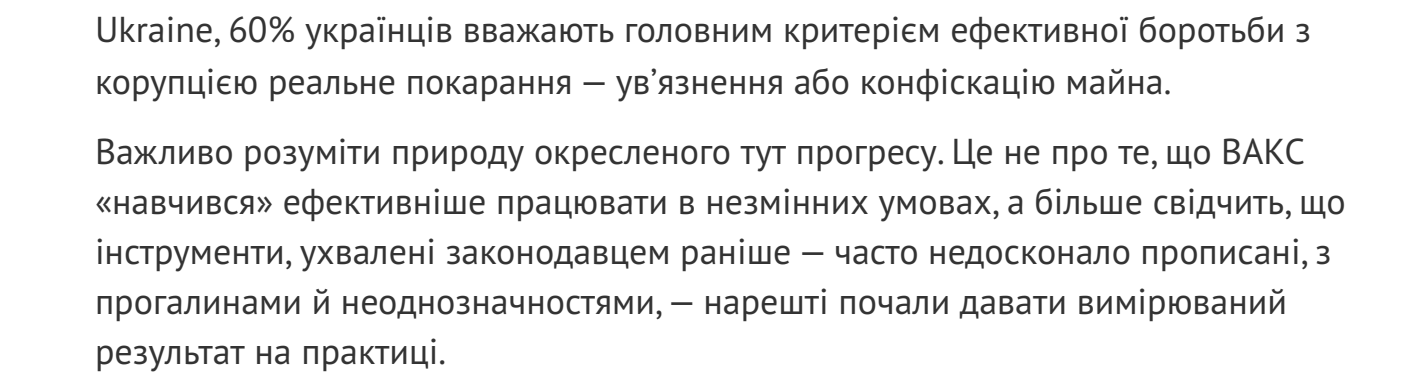
Передусім варто згадати, що одноособовий розгляд, запроваджений законодавчо ще у 2024 році, підтвердив свою ефективність на практиці: частка справ, що розглядаються одноособово, зросла з 22% до 29% від усього масиву проваджень на розгляд ВАКС.

Раніше у справах промовиста, адже справи в одноособовому розгляді завершувалися в середньому за 11 місяців, тоді як колегіальний розгляд тривав в середньому майже 3 роки 9 місяців. В окремих випадках одноособовий розгляд виявився ще швидшим: справу щодо в.о. директора одного з державних підприємств Інституту НААН України Вікторії Полтавченко суд розглянув лише за 5 місяців. Навіть довші провадження у такому форматі залишаються в порівняно помірних межах – наприклад, розгляд справи щодо депутата Білгород-Дністровської районної ради Одеської області Анатолія Хмільського тривав рівно 1 рік.

Додатковий фактор, який інодівно посилює цю динаміку далі, – довгоочікуване кадрово поповнення суду. Далі судді, призначені за результатами другого конкурсу до ВАКС, уже почали утилізувати в низці резолюційних проваджень, що помітно розганятило суд. А оскільки на сьогодні Президент України призначив ще 17 переможців конкурсу на посади суддів ВАКС та Апеляційної палати, масштаб кадрового підсилення суду зростає ще більше. Водночас призначення ще 5 суддів наразі підвішене.

Окремо варто подивитися на структуру вироків за останні 12 місяців – із 1 лютия 2025 року до 30 червня 2026-го. За цей період кількість вироків на підставі угод зросла до 72 проти 58 за попередні 12 місяців, хоча їхня частка серед усіх обвинувальних вироків трохи знизилася – із 66% до 62%.

При цьому вперше з'явилися випадки, коли засуджений за угодою все ж відбуває реальну, хоч і коротку, покарання. Так, після укладення однієї з найцінніших угод за мінусний рік згідно з вироком всесоюла Верховного Суду Всеволод Князев усе одно на 4 роки позбавлений волі. Змінюється й підхід до прозорості: наприклад, у справі керівника Агентства місцевих доріг Полтавської області Олексія Басана суд закрив від публічного доступу лише частину відомостей, а не весь текст виroku, як це робили зазвичай. Це поки виняток, а не стандартна практика, але важливий сам факт, що такий підхід застосовується.

Водночас зростання кількості угод саме по собі ще не свідчить про їхню ефективність. У топкорупційних справах їхня цінність полягає не лише у швидшому вирокі, а й у викривальних показаннях проти інших учасників та організаторів схеми. Таку інформацію не завжди можна оприлюднювати одразу, щоб не завдати подальшому розслідуванню. Однак згодом слід оцінити, чи привели ці свідчення до нових вироків. Нарззі політика САП щодо укладення угод і критерії суспільного інтересу не завжди зрозумілі, а частину вироків закривають повністю. Тому САП і ВАКС мають не лише застосовувати цей інструмент, а й переконливо пояснювати свідчення його мету та результати.

Кількісні дані пояснюють, чому суспільство ставиться до таких угод насторожено. Майже половина обвинувачених зобов'язалася перерахувати від 10 тисяч до 20 мільйонів гривень на потреби ЗСУ, однак реальні, хоча й пом'якшені, строки ув'язнення фігуранти отримали лише у трьох справах. Сторони також не домовлялися про великі штрафи як додаткове покарання. За даними опитування TI Ukraine, 60% українців вважають головним критерієм ефективної боротьби з корупцією реальне покарання – ув'язнення або конфіскація майна.

Важливо розуміти природу окресленого тут прогресу. Це не про те, що ВАКС «навчився» ефективніше працювати в незмішних умовах, а більше свідчить, що інструменти, ухвалені законодавцем раніше – часто недосконало прописані, з протизначними й неоднозначними, – нарешті почали давати вимірваний результат на практиці.

Наприклад, той же безперечно прогресивний одноособовий розгляд і досі не має єдиного підходу до того, коли обвинувачений має винести, якщо справу розглядає все ж такі колегії суддів. Та те й необуртовані винятки на одноособовий розгляд для окремих категорій посадовців (наприклад, справ про недовірені декларуваних надредів) змушують потенціал цього механізму. Але навіть у такому недобудованому вигляді одноособовий розгляд працює і, як бачимо, дає відчутний ефект.

Чому тренд до зростання ефективності розгляду справ ВАКС поки що нестійкий
Річ у тім, що саме зовнішні проблеми, розв'язання яких передусім залежить від парламенту, роками лишаються без реагування. А це означає, що досягнутий прогрес можна будь-якої миті втратити. Наприклад, неефективне регулювання строків давності, яке ми послідовно фіксуємо ще з 2023 року, не просто залишилося нерозв'язаним, а лише загострилося. Тривалий розгляд топкорупційної справи сам по собі не переривав перебіг строку давності, тому провадження може завершитися не рішенням про винуватість, а звільненням особи через спливи установленого законом часу. Переривання строку означає б, що після визначеної законом події його відлік починається заново, а не продовжується з моменту, на якому був зупинений. За останній рік кількість осіб, звільнених від відповідальності через спливи строків, зросла із 13 до 22, а від покарання – з однієї до дев'яти.Левова частка таких закриттів припадає на статті 364 та 368 Кримінального кодексу – ті, за якими зокрема кваліфікують топкорупцію. За цією підставою від відповідальності звільнили, зокрема, ексміністра аграрної політики Миколу Присяжнюка, якого підозрювали у забезпеченні незаконної перепони приватних фірм у торгах Аграрного фонду на суму понад 521 млн грн і одразу чотирьох фігурантів справи про корупцію в Одеському порту зі збитками понад 21 млн грн. Про окремі проблеми, які привели до спливу строків давності, та й загалом відстежити особливості розгляду подібних справ, можна на нашій платформі «ВАКС виріши».Тиск на суд і спроби реалізувати його інституційної спроможності – на кшталт того, що відбувалося доволі ТСК Василенка-Бужанського, – тек не додають стабільності. Ми вичили звіт цієї комісії і дійшли висновку, що документ побудований на вибіркому аналізі й містить чимало неспіввідношень та маніпулятивних висновків.Ефективність ВАКС не можна зводити лише до співвідношення витрат на його утримання та коштів, стигнутих від бюджету. Повільне завантаження суду – незалежне й справедливе правосуддя в справах про топкорупцію, а його суспільний результат вимірюється також невідворотністю покарання та довірою до судових рішень.Водночас суспільство має право знати і фінансовий результат роботи ВАКС: скільки держава втрачає на його утримання та який обсяг конфіскацій, штрафів і відшкодувань не лише призначено, а й фактично виконано. Відсутність узагальнених даних не робить це питання маніпулятивним, а свідчить про потребу в окремому аналізі.Показово й те, що сам голова ТСК Сергій Василенко публічно заявив про тек і поточний переслідування з боку НАБУ, САП та ВАКС ще до завершення роботи комісії, а це вже викликає сумнів в неупередженості підсумкових висновків. Подібні епізоди відволікають ресурс і увагу суду від профільної роботи.Ще одна деталь, яку варто знову проговорити чітко: ВАКС – це орган правосуддя, а не частина слідчо-прокурорського тандему. А це означає, що завантаження суду полягає не в тому, щоб показувати результат разом із НАБУ та САП, а передусім у виправданій перевірці якості їхньої роботи. І саме тому, зокрема, суд має використовувати фігурантів так, де розлога обвинувачення не дозволила сапою позицію.При цьому нагадаю, що НАБУ і САП – лише одна зі сторін процесу, поряд з адвокатами та обвинуваченими. І те, що детективи в прокуратурі проводять деталі резонансніші розслідування щодо топосадовців, різниця ставки для суду, але не робить ВАКС «продавцем» слідства. Навпаки, незалежність цих розслідувань підкреслює, наскільки критично важливою є інституційна незалежність Антикорсуду.І хоч найбільш резонансних проваджень, як справи «Мідаста» та «Династія», ще перебувають на стадії розслідування, ВАКС на етапі обрання запобіжних заходів для їх фігурантів уже показав свою послідовність та неупередженість.Натомість справа за обвинуваченою Юлією Тимченко досить швидко з етапу досудового розслідування перейшла на судовий розгляд. Під час підготовки до її розгляду захист використаваргумент про те, що жоден суд не може бути неупередженим до політиків і з огляду на її сталу риторику. Нарззі ж там триває підготовче засідання.

Що потрібно, щоб натяк на позитивні зміни перетворився на тенденцію
Без законодавчих змін позитивна динаміка залишиться крихкою. Вона може непередбачувано коливатися від справи до справи, від періоду до періоду, залежно від того, які саме провадження дійшли до фіналу цього року.

Щоб закріпити тренд, парламенту потрібно:

- Ухвалити зміни до статті 49 Кримінального кодексу, які реально сприяють, а не лише зупиняють перебіг строків давності у топкорупційних справах.
- Надати суду дієві інструменти проти зловживання процесуальними правами – зокрема повноваження накладати грошові стягнення на адвокатів.
- Скасувати автоматичне закриття справ через формальний спливи строків досудового розслідування.
- Усушити неоднозначність у визначенні моменту переходу до колегіального розгляду та придбати виправдані винятки з одноособового розгляду.

Роками ми бачили, як народні обранці не ухвалювали ці зміни – попри те, що про них неодноразово говорили на різних рівнях. Можливо, причиною для цього стало те, що все більше самих надредів стаєвали фігурантами корупційних справ. Можливо, причини в ставці роботи самої Ради на восьмому році цього скликання. Проте ці та інші аргументи вже не можуть залишатися виправданнями для того, щоб не впроваджувати необхідні зміни.

Натомість з'явилися нові виклики, пов'язані не лише з розміром застав у топкорупційних справах, а й із походженням коштів, які за підозрюваних вносять треті особи та компанії. Показовий приклад – застáva за ексміністра Германа Галущенка, яку суд зменшив із 200 до 150 млн грн. За версією слідства, ці кошти збирали та легалізували через десятки підприємств і понад сотню фінансових операцій, після чого чотири компанії перерахували їх на спеціальний рахунок ВАКС. Серед осіб, яких слідство підозрює в організації щієї схеми, – колишня заступниця керівника Офісу президента Трина Мудра. Водночас самій Мудрій суд визначив заставу у 20 млн грн.

Щі випадки ставлять такі питання: хто і на якому етапі має перевіряти законність походження застав та чи повинен суд реагувати, якщо строк надходить від компанії із сумнівною фінансовою історією? Те саме стосується компенсацій, відшкодувань і платежів на користь ЗСУ в межах угод: чи перевіряють походження цих коштів і самих платників? Відповідні законодавчі ініціативи вже зареєстровані у Верховній Раді, однак їх розгляд залишається підвішеним. Докладніше про можливі механізми такої перевірки та особливості укладення угод у топкорупційних справах ми розповімо в окремих матеріалах.

Від того, наскільки прозорими й обуртованими будуть рішення про застави, залежить довіра до запобіжних заходів у топкорупційних справах. Натомість ефективність угод слід оцінювати за іншими показниками: справедливості покарання, користо викривальних показань, поверненням держав втрачених ресурсів і зрозумілими для суспільства результатами.

Після виходу з канікул парламентарі не розглянули жодної антикорупційної ініціативи. 3 поручку даного видання навіть розгляд проєкту Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки, з відомого укладення цього документа – до кінця тересті – залежить не лише комплексна боротьба з корупцією, а й фінансова підтримка України в межах Ukraine Facility Plan. Це важливо і для ВАКС: без ії надалі ухвалюватимуться ситуативно або відкладатимуться.

Поки парламент відкладає необхідні рішення, досягнутий ВАКС прогрес залишатиметься крихким.

Автор: **Андрій Боровик**, виконавчий директор «Трансперенсі Інтернешнл Україна»
Джерело: zn.ua

Теги: [Ukraine Facility Plan](#) [Басан Олексій](#) [Князев Всеволод](#) [Злочинність](#) [судді](#) [Суддя](#)
[Корупція](#) [ВАКС](#)

Читайте по темі: < Попередня новина Наступна новина >